ՀՀ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐԻ ՄԱՐԶ
RA VAYOTS DZOR MARZ

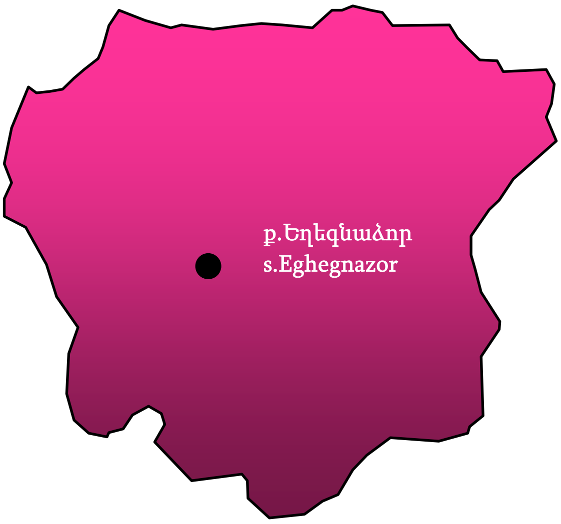

Մարզկենտրոնը՝	***Marz centre***
ք. Եղեգնաձոր	Eghegnadzor town
Տարածաշրջանները՝	***Territories***
Վայք,	Vayk,
Եղեգնաձոր	Eghegnadzor
Քաղաքները՝	***Towns***
Եղեգնաձոր,	Eghegnadzor,
Ջերմուկ,	Jermuk,
Վայք	Vayk

ՀՀ Վայոց ձորի մարզը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության հարավային հատվածում: Մարզը պետական սահմանով հարավում սահմանակից է Նախիջևանին, հյուսիսում՝ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզին, արևելքում՝ ՀՀ Սյունիքի մարզին և արևմուտքում՝ ՀՀ Արարատի մարզին:

RA Vayots Dzor marz is situated in Southern part of the Republic. In the South borders with Nakhijevan, in the North it borders with RA Gegharkunik marz, in the East – RA Syunik marz and in the West – RA Ararat marz.

Տարածքը Territory	2308 քառ. կմ / sq.km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	7.8 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	3
Գյուղական համայնքներ Rural communities	41
Քաղաքներ/Towns	3
Գյուղեր/Villages	52
Բնակչության թվաքանակը 2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Population number as of January 1, 2010	55.8 հազ. մարդ/ ths. persons
այդ թվում՝ including:	
քաղաքային urban	19.3 հազ. մարդ/ ths. persons
գյուղական rural	36.5 հազ. մարդ/ ths. persons
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2009թ. Share of marz population size in RA population size, 2009	1.7 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	34.6 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր / Agricultural land	209260 հա/ ha
այդ թվում՝ վարելահողեր including: arable land	16217 հա/ha

ՀՀ Վայոց ձորի մարզը շրջապատված է բարձր լեռներով, ջրբաժան լեռնաշղթաներով, որոնք, յուրահատուկ բնական պատնեշներ հանդիսանալով նրա և հարևան տարածքների միջև, այն դարձնում են աշխարհագրական մի ամբողջություն:

ՀՀ Վայոց ձորի մարզն ունի կենդանական և բուսական բազմազան աշխարհ: Տարածքի 5.7%-ը կամ 13240.1 հա կազմում են բնական անտառները:

Արտակարգ խայտաբղետ է մարզի մակերևույթը: Հրաբխային ուժերը, երկրաշարժերը, Արփա գետի և դրա վտակների ջրերն առաջացրել են տարբեր ուղղություններով ձգվող բազմաթիվ լեռնաշղթաներ՝ մեծ ու փոքր գագաթներով, խորհրդավոր ձորեր, լեռնանցքներ, սարահարթեր, գոգավորություններ, դաշտեր, մարգագետիններ և բնական բազմապիսի կերտվածքներ, որի ամենավառ օրինակն է Ջերմուկի հիասքանչ ջրվեժը (60 մ):

ՀՀ Վայոց ձորի մարզի կլիման ընդհանուր առմամբ ցամաքային է՝ ցուրտ կամ չափավոր ցուրտ ձմեռներով և շոգ կամ տաք ամառներով: Օդի առավելագույն աստիճանը հարավային շրջաններում հասնում է + 41o C-ի, իսկ բացարձակ նվազագույնը՝ -35o C-ի: Տեղումները կազմում են տարեկան 300-ից 700 մմ:

2009թ.-ին ***մարզի տնտեսության հիմնական հատվածների*** տեսակարար կշիռները հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 0.9 %,
- գյուղատնտեսություն՝ 2.2 %,
- շինարարություն՝ 0.9 %,
- մանրածախ առևտուր՝ 0.4 %,
- ծառայություններ՝ 0.4 %:

Մարզի ***տնտեսության*** ընդհանուր ծավալում գերակշռողը գյուղատնտեսությունն է: Գյուղացիական տնտեսությունները հիմնականում զբաղվում են անասնաբուծությամբ, որի արտադրանքը կազմել է գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալի 63%-ը: Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալում որոշակի տեսակարար կշիռ ունեն նաև թռչնաբուծությունը, խաղողագործությունը, պտղաբուծությունը և բանջարաբուծությունը:

Արդյունաբերության ոլորտում հիմնականում զարգացած են ոչ ոգելից ըմպելիքի՝ «Ջերմուկ» հանքային ջրերի և խաղողի գինու արտադրությունները, որոնց տեսակարար կշիռները 2009թ. հանրապետության հանքային ջրերի և խաղողի գինու արտադրությունների ընդհանուր ծավալում, համապատասխանաբար, կազմել են՝ 59.5% և 9.4%:

Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով: Մարզով է անցնում Հայաստանն Իրանի հետ կապող ավտոմայրուղին, որն էական դեր ունի մարզի տնտեսության հեռանկարային զարգացման գործում:

Vayots dzor is surrounded with high mountains, water-separately mountain ranges, that being original natural banks between its and neighbouring territories, turn that into a geographical single whole.

Vayots dzor marz has varied fauna and flora. Natural forests comprise 5.7% or 13240.1 ha of territory.

Voyots dzor surface is extraordinary variegated. Volcanic forces, earthquakes, waters of Arpa river and its tributaries raised numerous mountain ranges stretching by different directions with big and small tops, mysterious canyons, mountain passes, plateaus, concavities, fields, meadows and natural varied buildings, the most bright example of which is Jermuk wonderful waterfall (60 m).

The Vayots dzor climate on the whole is continental with cold or moderate cold winters and hot or warm summers. The highest possible air temperature reaches +41^{0}C in southern districts, and the exceptional minimum temperature reaches - 35^0 C. Precipitations comprise 300-700 mm.

In 2009 the share of ***economy main branches*** of RA Vayots Dzor marz in total volume of correspondent branches of the republic comprised

- industry 0.9 %,
- agriculture 2.2 %,
- construction 0.9 %,
- retail trade 0.4 %,
- services 0.4 %.

In total volume of marz ***economy*** the prevailing is agriculture. Peasant farms mainly deal with cattle-breading, the production of which comprised 63% of volume of gross agricultural product. The vine-growing, fruit-growing and vegetable-growing have certain share in the volume of gross agriculture produce.

The production of non-alcoholic beverages (in particular, Jermuk mineral water) is mainly developed in the ***industry*** field, the share of which in total volume of industrial production of the republic comprised 59.5% in 2009, and the grape wine – 9.4%.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport. The motor highway connecting Armenia with Iran goes through marz that plays an essential role in the perspective development of marz economy.

Մարզում ակնհայտ են ***ներքին և արտաքին զբոսաշրջության*** զարգացման մեծ հեռանկարները:

Եղեգնաձոր քաղաքը (2009թ. տարեվերջին՝ 8.2 հազ. բնակիչ) համարվում է պատմական Սյունիքի հնագույն բնակավայրերից մեկը և գտնվում է Երևանից 123 կմ հեռավորության վրա:

Եղեգնաձոր քաղաքի տնտեսության ընդհանուր ծավալում գերակշռող ոլորտներն են ***արդյունաբերությունն ու շինարարությունը:***

Արդյունաբերության ոլորտում հիմնականում զարգացած են ***խաղողի գինու, էլեկտրասարքավորանքի արտադրությունները,*** որոշակի տեսակարար կշիռ ունեն նաև ***պատրաստի մետաղե արտադրատեսակների արտադրությունները:***

Վայք քաղաքը (2009թ. տարեվերջին՝ 5.9 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 132 կմ, մարզկենտրոնից՝ 16 կմ հեռավորության վրա:

Վայք քաղաքի տնտեսության հիմնական ճյուղն ***արդյունաբերությունն է:*** Հիմնականում զարգացած են ***հանքային ջրերի և ոչ ալկոհոլային խմիչքների, շինանյութերի, ձեռագործ գորգերի արտադրությունները:***

Ջերմուկ քաղաքը (2009թ. տարեվերջին՝ 5.2 հազ. բնակիչ) գտնվում է 2070 մ բարձրությամբ լավային սարավանդի վրա (հեռավորությունը Երևանից՝ 175 կմ, մարզկենտրոնից՝ 53 կմ): Ջերմուկը լայն ճանաչում ունի որպես առողջարանային քաղաք: Ճանաչված առողջարաններից են «Ջերմուկ»-ը, «Նոր կյանք»-ը, «Գլաձոր»-ը, «Աղաջանյանի անվան առողջարան»-ը և «Արարատ»-ը:

Քաղաքի անվանումը կապված է հանքային տաք աղբյուրների՝ ջերմուկների հետ:

Ջերմուկ քաղաքի տնտեսության առաջատար ճյուղը ոչ ոգելից ըմպելիքի, ***«Ջերմուկ» հանքային ջրի,*** արտադրությունն է, որի տեսակարար կշիռը 2009թ. մարզի հանքային ջրերի արտադրության ընդհանուր ծավալում կազմել է 95.2%:

There is a great perspective, for ***internal and external tourism*** development in the marz.

Eghegnadzor town (8.2 ths. inhabitants in 2009) is considered the one of Syunik ancient settlements and is situated in 123 km distance from Yerevan.

The main branches of economy of ***Eghegnadzor town*** are ***industry and construction***.

The most developed branches in industry are ***grape wine***, manufacture of ***electrical equipments***, manufacture of ***fabricated metal products has some particular role in industry*** of the marz too.

Vayk town (5.9 ths. inhabitants in the end of the year 2009) is situated in 132 km distance from Yerevan and 16 km distance from marz centre.

The main branch of economy of ***Vayk town*** is industry. Especially production of ***mineral water, alcohol-free beverages, building materials and carpet making industry are developed.***

Jermuk town (5.2 ths. persons in 2009) is situated on the lava plateau with the height 2070 m (distance from Yerevan is 175 km, from marz centre – 53 km). Jermuk is widely recognised as a sanatorium town. The recognised sanatoriums are “Jermuk”, “Nor kyanq”, “Gladzor”, “sanatorium named after Aghajanyan” and “Ararat”.

The town name is related to mineral warm sources, jermuks.

The main branch of economy of ***Jermuk town*** is the production of non alcoholic beverages, ***“Jermuk” mineral water***, the share of which comprised 95.2% in total volume o9f mineral water production of the marz in 2009.

ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ
RETAIL TRADE UNITS

	Քանակը Number					
	2005	2006	2007	2008	2009	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	134	219	220	234	210	Retail trade units, total
այդ թվում՝						*including*
խանութներ	44	129	130	145	120	shops
կրպակներ	59	59	59	59	59	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	1	1	1	1	1	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	1	1	1	1	1	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	29	29	29	28	29	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
EDUCATION ESTABLISHMENTS

	Քանակը Number					
	2005	2006	2007	2008	2009	
Հաստատություններ, ընդամենը	79	79	79	80	81	Establishments, total
այդ թվում`						*including*
նախադպրոցական պետական	17	17	17	17	17	pre-school establishment
հանրակրթական պետական դպրոցներ	51	51	51	50	51	state general education school
հանրակրթական ոչ պետական դպրոցներ	-	-	-	1	1	non-state general education school
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	7	7	7	7	7	music and art school youth creative (cultural) centre
պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	1	1	1	1	1	state secondary specialized education establishment
ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	2	2	2	2	2	non-state secondary specialized education establishment
պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատության մասնաճյուղ	-	-	-	1	1	branch of state higher education establishment
ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	1	1	non-state higher education establishment

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
URBAN COMMUNITIES

Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը Population de jure number as of	
				2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ*, մարդ January 1*, 2009, people	2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ*, մարդ January 1*, 2010, people
Եղեգնաձոր	Eghegnadzor	ք. Եղեգնաձոր	t. Eghegnadzor	8177	8184
Վայք	Vayk	ք. Վայք	t. Vayk	5899	5912
Ջերմուկ	Jermuk	ք. Ջերմուկ	t. Jermuk	6212	6226
		ք. Կեչուտ	v. Kechut		

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
RURAL COMMUNITIES

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը[**] Population de jure number[**] as of	
				2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2009, people	2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2010, people
1	Ագարակաձոր	Agarakadzor		1431	1357
2	Ազատեկ	Azatek		543	564
3	Աղավնաձոր	Aghavnadzor		2066✧	2060
4	Աղնջաձոր	Aghnjadzor		480	471
5	Արենի	Areni	•Արենի/Areni •Ամաղու/Amaghu	1847	1892
6	Արին	Arin		252	266
7	Արտաբույնք	Artabuynk		1155	1146
8	Արտավան	Artavan		292	313
9	Արփի	Arpi		1224	1227
10	Բարձրունի	Bardzruni		355	401
11	Գետափ	Getap		2363	2377
12	Գլաձոր	Gladzor		2682	2706
13	Գնդեվազ	Gndevaz		1007	1007
14	Գնիշիկ	Gnishik	•Գնիշիկ / Gnishik • Մոզրով /Mozrov	218	212
15	Գողթանիկ	Goghtanik		220	214
16	Գոմք	Gomk	•Գոմք/ Gomk •Ախտա/Akhta •Կապույտ /Kapuyt	233	280
17	Ելփին	Elpin		1383	1305
18	Եղեգիս	Eghegis		512	511
19	Զառիթափ	Zaritap	•Զառիթափ/ Zaritap, •Հորադիս / Horadis	1541	1543
20	Զեդեա	Zedea		220	219
21	Թառաթումբ	Taratumb		636	583
22	Խաչիկ	Khachik		1030	1028
23	Խնձորուտ	Khndzorut		499	525
24	Կարմրաշեն	Karmrashen		285	289
25	Հերհեր	Herher		1009	1004
26	Հերմոն	Hermon	• Հերմոն/ Hermon •Արատես/Arates •Կալասար/ Kalasar	186✧	188
27	Հորբատեղ	Horbategh		265	265
28	Հորս	Hors		318	307
29	Մալիշկա	Malishka		5303	5316
30	Մարտիրոս	Martiros		681	663
31	Նոր Ազնաբերդ	Nor Aznaberd		140	166
32	Շատին	Shatin		2035	2041
33	Չիվա	Chiva		1027	1027
34	Ռինդ	Rind		1518	1535
35	Սալլի	Salli		251	252

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը** Population de jure number** as of	
				2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2009, people	2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2010, people
36	Սարավան	Saravan	•Սարավան /Saravan, •Ուղեձոր /Ughedzor	231	272
37	Սերս	Sers		233	222
38	Վարդահովիտ	Vardahovit	•Վարդահովիտ/ Vardahovit, •Գետիկվանք/ Getikvanq, •Սևաժայռ/Sevajayr	235	236
39	Վերնաշեն	Vernashen		1319	1314
40	Փոռ	Por		144	143
41	Քարագլուխ	Qaraglukh		908	875

ՀՀ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2009թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10 000 POPULATION IN RA VAYOTS DZOR MARZ, 2009

	Ընդա-մենը Total	*նրանցից/including:*		
		կանայք[1] women[1]	տղամարդիկ[1] men[1]	
Բնակչություն, մարդ	10000	5011	4989	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	125	62	63	Births, person
Մահացածներ, մարդ	89	45	44	Deaths, person
Ամուսնություններ	60	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	8	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	39.0	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Education sphere, attendance to education establishments, person
նախադպրոցական	126	63	63	pre-school
հանրակրթական	1357	644	713	schools of general education
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան-ստեղծագործական կենտրոններ	143	98	45	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	8	1	7	primary vocational
միջին մասնագիտական	62	42	20	secondary
բարձրագույն մասնագիտական	86	63	23	higher
Առողջապահության ոլորտ՝				Public health sphere
հաճախել են պոլիկնինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	31601	…	…	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	426	75	351	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	4519	…	…	Employed, person
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	-	-	-	of which - in Science establishments
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	-	-	-	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	-	-	-	candidates of Science
ուսուցիչներ	190	143	47	teachers
բժիշկներ	20	…	…	physicians
միջին բուժանձնակազմ	53	…	…	paramedical personnel
Գործազուրկներ /պաշտոնապես գրանցված/, մարդ	198	150	48	Unemployed /officially registered/ person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1857	…	…	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	452	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	36614	…	…	library
թատրոն	-	-	-	theatre
համերգ	-	-	-	concert
թանգարան	162	…	…	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	36	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	19	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	10	X	X	medium crime
ծանր	6	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	0.0	X	X	special grave crime

[1] *Ցուցանիշները հաշվարկային են:*
The indicators are accountable.